

dostosowanie do obsługi osób o niepełnosprawności ruchowej. Dążeniem właścicieli jest także wejście w struktury tworzącego się Geoparku „Kraina Wygasłych Wulkanów” jak i szlaku tematycznego Polska Miedź. Kolejnym przyszłościowym działaniem będzie stawianie na promocję krajową i międzynarodową (targi, wystawy, media w tym media społecznościowe, Internet).

Literatura

- BOGDAŃSKI J., 2006. *Geologiczny raj Krainy Wygasłych Wulkanów*. Wyd. Entis. Legnica.
 GROCHOLSKI A., WIŚNIEWSKI E., 1995. *Przewodnik geologiczny po Parku Krajobrazowym Chełmy na Pogórzu Kaczawskim*. Wyd. PIG Oddz. Dolnośląski. Wrocław.
 STOLARCZYK T., KOBYLAŃSKA M., KIERCZAK J., MADZIARZ M., GARBACZ-KLEMPKA A., 2017. *Leszczyna – monografia ośrodka górnictwa i metalurgii rud miedzi*. Wyd. Fundacja Archeologiczna Archeo. Radziechów.

THE ROLE OF THE MINING AND METALLURGICAL OPEN AIR MUSEUM IN LESZCZYNA IN CREATING A GEOTURIST PRODUCT OF THE SUDETY REGION – CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

*heritage of industry and technology,
 mining heritage, Leszczyna, Sudetes*

The aim of this article is to indicate the geotourism resources of the former mining basin in Leszczyna, located in the Kaczawskie Foothills, as an essential basis for creating a linear geotourism product. The nature-based resources, together with the cultural relics of the foregone mining activity of the Kaczawski region, constitute an interesting and rather unfamiliar research subject within the realm of tourism attractiveness in the geotourism development context. The conducted research resulted in presenting an outstanding geodiversity of the region with high educational value and prospectus potential to generate greater volumes of tourist traffic to the whole copper-ore area of the former Zechstein Sea, provided that they are linked by theme. In terms of methodology, the article applies the interview method carried out amongst the tourism managers of the examined sites, as well as the visitors' opinions. It let the authors evaluate the geotourism resources and their potential in creating the geotourism product of a linear character. A set of suggestions to be considered in the development planning process for the examined open-air museum in Leszczyna is also presented. Summarizing, the objective behind the geotourism research undertaking the former mining infrastructure of the Kaczawskie Foothills area – the historical core of the copper mining activity in the region – is to protect both cultural and natural values of the Leszczyna area and its surroundings, as well as to promote it applying the assumptions of sustainable tourism development.

Hereditas Minariorum, 6, 2020, 39–43

<http://www.history-of-mining.pwr.wroc.pl>

ISSN 2391-9450 (print)
 ISSN 2450-4114 (online)

SUDECKIE WAPIENNIKI JAKO SPUŚCIZNA DZIEDZICTWA GÓRNICZEGO

Aneta MAREK

Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego, Uniwersytet Wrocławski,

*dziedzictwo przemysłu i techniki,
 dziedzictwo górnicze, wapienniki, Sudety*

Celem artykułu jest wskazanie wybranych wapienników jako elementów dziedzictwa górniczego w kontekście ich zachowania i możliwości wykorzystania na inne funkcje. Większość obiektów, po zakończeniu swojej pierwotnej działalności, ulega dewastacji. Obiekty te po odpowiedniej rewitalizacji i zagospodarowaniu mogą pełnić nowe funkcje, jak: użytkowe, turystyczne, rekreacyjne, edukacyjne, kulturowe, czego przykładem może być wapiennik w Starej Morawie, Złotym Stoku czy Jawniku.

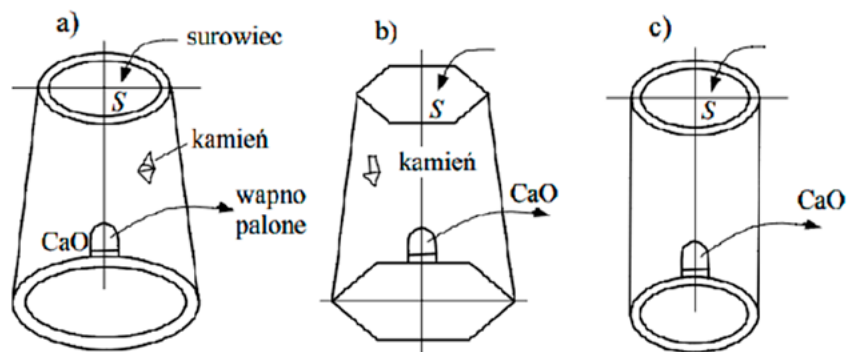
Różnorodność występujących surowców mineralnych już od dawnych czasów była przedmiotem zainteresowania człowieka. Uwagę zwracały zwłaszcza surowce energetyczne, metaliczne, skalne i chemiczne. W sąsiedztwie ich wstępowania budowano odpowiednią infrastrukturę przemysłowo-techniczną. Obecnie elementy zachowanej infrastruktury, głównie XIX-wiecznej, stanowią ważny aspekt dziedzictwa górniczego i hutniczego, nawiązującego do dawnych technik i sposobów wydobywania, czy też budowy różnorodnych obiektów. W zależności od stopnia zachowania obiekty te mogą posiadać wartości historyczne, technologiczne, społeczne, architektoniczne, naukowe, czy też kulturowe. Spuścizną tę stanowi dziedzictwo materialne, jak m.in.: sztolnie, kopalnie, huty, fabryki, warsztaty, maszyny, magazyny i składy, miejsca wytwarzania, przesyłu i użycia energii, infrastruktura transportowa, a także osiedla górnicze.

Wśród wielu przykładów działalności górnictwa skalnego na uwagę zasługuje eksploatacja surowców wapiennych. Jest ona widoczna w po-

staci kamieniołomów i wyrobisk podziemnych, hałd, a także technicznej infrastruktury, czego przykładem mogą być piece do wypalania wapna, zwane także wapiennikami. Na terenie dawnej Polski obiekty te nazywano niekiedy „wapnicą”, „wapielnią”, „wapniarnią”, „wapniarką” lub też „wapiennicą”. Zróżnicowanie określeń nawiązywało do ich regionalnego nazewnictwa (Paszkiwicz, 2005).

W krajobrazie Sudetów zachowało się wiele śladów wskazujących na dawne tradycje przemysłu wapienniczego, które widoczne są głównie w postaci zachowanych pieców wapiennych. Obiekty te charakteryzują się nierównomiernym rozmieszczeniem, zróżnicowanym kształtem i stanem zachowania. Lokalizacja pieców zależna była od występowania i eksploatacji skał węglanowych na obszarze Sudetów. Najwięcej można ich spotkać na Pogórzu Kaczawskim, w Górach Kaczawskich, Masywie Śnieżnika, Krowiarkach oraz sporadycznie przy wychodniach skał węglanowych w Górach Złotych, na Pogórzu Orlickim, czy Pogórzu Wałbrzyskim.

Do najpopularniejszych typów wapienników zalicza się stożkowe na planie okręgu i na planie wielokąta (ryc. 1).

Ryc. 1. Typy wapienników: a) stożkowy na planie okręgu, b) stożkowy na planie wielokąta, c) cylindryczny żelbetowy z wewnętrzną wykładziną (Kubik, 2009)

Jednym z najlepiej zachowanych wapienników w Sudetach jest obiekt znajdujący się w Starej Morawie w Masywie Śnieżnika. Według wielu źródeł został on zaprojektowany w pracowni berlińskiego architekta Karla

Friedricha Schinkla. Zbudowano go w pierwszej połowie XIX wieku, na planie wielokąta, z surowego kamienia i cegły. Swoją funkcję przemysłową pełnił do 1924 roku. Przez następne lata obiekt ulegał niszczeniu. W 1978 roku wapiennik został zakupiony przez prof. Rybczyńskiego. Po przeprowadzeniu niezbędnych prac remontowych obiekt został przeznaczony na funkcje kulturalno-artystyczne.

Kolejnym dobrze zachowanym obiektem jest wapiennik zlokalizowany w Rychlebskich Horach w okolicy miasta Javorník (Republika Czeska). Został on założony w 1833 roku przez Josefa Meigsnera. Wapiennik został zbudowany w miejscu poprzedniego obiektu, w którym produkcja wapna została wstrzymana w 1818 roku. Josef Meigsner prowadził prace do 1847 roku. Wówczas z przyczyn finansowych zaprzestał on dalszej działalności. W 1861 r. miasto Javorník przejęło działalność pieca wapienniczego. Z początkiem XX wieku prawdopodobnie zaprzestano produkcji wapna. W latach 2006–2008 obiekt poddano gruntownej rewitalizacji. Przy obiekcie znajduje się tablica informacyjna.

Spośród odrestaurowanych wapienników uwagę warto skupić na obiektach położonych w Złotym Stoku. W połowie XIX wieku kamieniołomy wapienia krystalicznego wraz z infrastrukturą techniczną były własnością królowej Marianny Orańskiej. Powojenne próby uruchomienia pieców zakończyły się niepowodzeniem. W 2010 roku władze Złotego Stoku podjęły decyzję o remoncie zespołu pieców do wypalania wapna w ramach projektu PL.3.22/2.2.00/08.00629 „Ścieżka historyczno-przyrodnicza śladami królowej Marianny Orańskiej”, dofinansowanego z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w ramach Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska-Rzeczpospolita Polska 2007–2013 „Przekraczamy granice”. W 2010 roku oficjalnie udostępniono zespół wapienników (zlotystok.pl, 2020). Zespół wapienników został wzbogacony o platformę widokową, metalowe schody oraz tablicę informacyjną.

Kolejny obiekt położony jest na terenie wsi Leszczyniec w dolinie potoku Wilczyniec. Piec zachowany jest w dobrym stanie, gdyż został on odnowiony dzięki staraniom Krystyny i Stanisława Krotoskich w 2005 roku, o czym informuje tablica.

Pozostałe wapienniki znajdują się w różnym stanie zachowania, niestety w większości popadają one w ruinę. Uwzględniając stan zachowania dokonano ich oceny. Wybrane piece zaprezentowano w tabeli 1.

Tabela. 1 Wybrane wapienniki na terenie Sudetów

Lp.	Lokalizacja wapienników	Jednostka fizycznogeograficzna	Stan zachowania
1	Wapiennik Złoty Stok	Góry Złote	**
2	Wapiennik Rogózka	Krowiarki	***
3	Wapiennik Ołdrzychowice Kł.	Krowiarki	*
4	Wapiennik Mielnik	Krowiarki	*
5	Wapiennik Wapniarka	Krowiarki	**
6	Wapiennik Stary Waliszów	Krowiarki	**
7	Wapiennik Różanka	Rów Górnej Nysy	*
8	Wapiennik Raczyn	Wzgórza Lewińskie	*
9	Wapiennik przy Jez. Daisy	Pogórze Wałbrzyskie	**
10	Wapiennik Jarkowice	Rudawy Janowickie	**
11	Wapiennik Ciechanowice	Góry Kaczawskie	*
12	Wapiennik Siedlęcín/ Wapienna	Góry Kaczawskie	**
13	Wapiennik Nowe Rochowice	Góry Kaczawskie	**
14	Wapiennik Dobków	Góry Kaczawskie	**
15	Wapiennik Gruszka	Góry Kaczawskie	***
16	Wapiennik Silesia	Góry Kaczawskie	**
17	Wapiennik Jastrowiec	Góry Kaczawskie	**
18	Wapiennik Lipa	Góry Kaczawskie	**
19	Wapiennik Radomice	Pogórze Izerskie	**
20	Wapiennik Mysłów-Sobocin	Góry Kaczawskie	*
21	Wapiennik Leszczyna	Pogórze Kaczawskie	*

stan zachowania wapiennika: * zły, ** dobry, *** bardzo dobry

Wiele pozostałych wapienników sudeckich, choć są nieodłącznym elementem krajobrazu kulturowego (w tym techniki i przemysłu), nie jest przedmiotem zainteresowania lokalnych władz oraz konserwatora zabytków. Postępująca dewastacja jest skutkiem działania czynników atmosferycznych i sukcesji roślinności. Również czynnik antropogeniczny ma w tym przypadku duże znaczenie, jak choćby pozyskiwanie materiałów skalnych (rozbiórka), czy tworzenie wysypisk śmieci, itp.

Zdaniem Kasprzyka (2010) obiekty przemysłowe i techniczne, po odpowiednim przygotowaniu i zagospodarowaniu mogą pełnić nowe funkcje: użytkowe, turystyczne, rekreacyjne, edukacyjne, kulturowe. Zabezpieczenie obiektów przemysłowych w formie „żywych muzeów” umożliwi zapoznanie się z tradycjami przemysłowymi danego regionu i rozwojem stosowanej niegdyś technologii (Kasprzyk, 2010). Po odpowiedniej rewitalizacji takim obiektom można nadać „drugie życie”, właśnie poprzez dodatkową funkcję. Jednakże obiekty te wymagają zaangażowania wielu instytucji i przeprowadzenia szerokiego spektrum działań konserwatorsko-budowlanych.

Literatura

- KASPRZYK P., 2010. *Obiekty dawnej eksploatacji surowców wapiennych jako elementy terenów edukacyjno-rekreacyjnych*. Problemy Ekologii Krajobrazu, 27: 441–445.
- KUBIK J., 2009. *Podopolskie wapienniki*. Wyd. Polit. Opolskiej. Opole.
- PASZKIEWICZ A. E., 2005. *Dzieje wapna na ziemiach polskich*. Inżynierowie polscy w XIX i XX wieku, 7. Polskie Tow. Hist. Techniki. Warszawa: 9–152.
- zlotystok.pl/asp/pl_start.asp?typ=14&menu=69&strona=1 – Samorządowy portal internetowy miasta Złoty Stok, zakładka „Remont zespołu pieców do wypalania wapna” (dostęp: wrzesień 2020).

SUDETY LIME KILNS AS EXAMPLES OF MINING HERITAGE

industrial and technical heritage, mining heritage, lime kilns, Sudety

The aim of the article is to indicate selected lime kilns as elements of the mining heritage in the context of their preservation and possible use for other purposes. Most of the facilities are subject to devastation after the termination of their original operation. These facilities, after appropriate revitalization and development, can perform new functions, such as: utility, tourist, recreational, educational, cultural, as exemplified in Stara Morava, Złoty Stok or Javorník.